

IRODALOMPROPAGANDA ÉS MÓDSZERTANI MUNKA A
NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG
TANÁCSI KÖNYVTÁRAIBAN

A tanulmányut időtartama: 1962. május 22 - június 7.

Meglátogatott intézmények:

Zentralinstitut für Bibliothekswesen, BERLIN; Stadtbibliothek, BERLIN; Stadt- und Bezirksbibliothek, DREZDA; Zweigbibliothek, Nürnberger Platz, DREZDA; Lesecafé, NEUSTADT; Stadt- und Kreisbibliothek, BAUTZEN; Zentralbibliothek, KIRSCHAU; Zentralbibliothek, EIBAU; Zentralbibliothek, LIEGAU; Stadtbibliothek, RADEBEUL; Stadt- und Bezirksbibliothek, POTSDAM; Kinderbibliothek, POTSDAM; Stadtbibliothek, BABELSBERG; Zentralbibliothek, NIEMEGK; Gemeindebibliothek, WILDAU; Stadtbibliothek, TELTOW; Stadt- und Kreisbibliothek, ORANIENBURG; Gemeindebibliothek, FRIEDRICHSTAL; Stadtbibliothek, VELTEN.

Németországi utam fő célja az NDK tanácsi könyvtáraiban (Allgemeine öffentliche Bibliotheken) folyó irodalompropaganda tevékenység tanulmányozása volt.

A központi irodalompropaganda munka egyik fő ága a Fodor András által 1961. novemberében már tanulmányozott "Informationsdienst",* amelyet teljes egészében a Zentralinstitut für Bibliothekswesen irodalompropaganda osztálya lát el. Alaposabban tanulmányoztam azonban az alábbiakban ismertetendő, részben az Informationsdiensthez kapcsolódó, részben tőle független, de országos vagy legalább több megyére kiható irodalompropaganda formákat és módszereket.

Beszámolómban a legnagyobb helyet a potsdami megyei könyvtár munkájának részletes ismertetése foglalja el, mert ez a könyvtár jó néhány országos jelentőségű irodalomnépszerűsítő feladatot lát el és módszertani munkájából is sok tanulság szűrhető le.

A POTSDAMI MEGYEI KÖNYVTÁR IRODALOMPROPAGANDÁJA

A potsdami megye (Bezirk) az NDK-ban területileg a legnagyobb, a lakosság számát tekintve a második (1 100 000 lakos). Tizenöt járásra (Kreis) oszlik. Legnagyobb városai a 114 000 lakosu Potsdam és a 84 000 lelkes

* Beszámoló megjelent: Külföldi Tanulmányutak 1961. Bp. 1962. 66.p.

Brandenburg. Mezőgazdasági megye, viszonylag kevés ipari létesítménye közül megemlítendő a brandenburgi hajó- és acél-, a teltowi híradástechnikai, az oranienburgi acél- és kémiai cikk-, a rathenai optikai készülék-gyár, valamint a potsdami mozdony gyártó üzem. A megyében működik az NDK első atomreaktora is.

A megyében 52 főhivatású, és 771 mellékfoglalkozású könyvtárossal dolgozó tanácsi közművelődési könyvtári hálózat működik, 12 önálló gyermek- és 1 zenei könyvtára is van. A szakszervezeti könyvtárak száma 118, közülük 21-et főfoglalkozású könyvtáros vezet. A megyében 11 ugynevezett Zentralbibliothek is működik. (Ezek központi falusi könyvtárak 1, esetleg 2 könyvtárossal, akik 5-10 falu hálózati könyvcseréjét és módszertani irányítását végzik.) Potsdam megyében összesen 82 ilyen Zentralbibliothekot terveznek. E hálózat kiépítésének üteme a körülményektől függ, befejezésének határidejét nem szabták meg pontosan. A tanácsi hálózatban 1961. végén a lakosság 15,5 %-a volt olvasó (1954-ben 7,1 %, 1958-ban 12,5 %, 1960-ban 14,9 %). Van olyan járása (Neuruppin), ahol a lakosság 22,7 %-a olvasó, viszont a nyugatberlini határ mentén elterülő három járás eredménye sokkal rosszabb (10-11 %). A megye tanácsi hálózatának könyvállománya kerek 1 000 000 kötet. Az évi könyvforgalom 1961-ben 2 500 000 kötet volt. Egy olvasóra évi 14,5 kötet kölcsönzése jutott.

A 114 000 lakosu Potsdamban 12 400 olvasónak 94 000 kötet könyv áll rendelkezésére. A 262 000 kötetes évi forgalomból 61 000 kötet a gyerekekre esik. (A 6000 gyermekolvasóra mindössze 22 000 gyerekkönyv jut.) A városban 10 fiókkönyvtár van. A városi könyvtárhálózat felelősei azonban nagyon kevésnek találják ezt a számot, ezért már 1963-ban elkészül egy nagy - mintegy 20 000 kötetes - szabadpolcos városi fiókkönyvtár, és az eddig zártpolcos központi könyvtárat is szabadpolcossá alakítják át. Könyvbeszerzési keretük évi 66 000 márka.

A Potsdami Megyei Könyvtár irodalompropaganda osztályának tevékenysége

A Potsdami Megyei Könyvtár irodalompropaganda osztálya a következő munkákat végzi:

1/ Országos feladatként, a Zentralinstitut für Bibliothekswesen megbízásából készíti a Regények és elbeszélések mintakatalógusát. (A verseket más könyvtár állítja össze)

Az olvasóknak szánt mintakatalógus két változatban készül. A kisebb kb.

500, a nagyobbik 1000 címet tartalmaz. (Megjelennek 1962 őszén 5000, illetve 8000 példányban) Az első változat a tiszteletdíjas, a második a főhivatású könyvtárosok vezette könyvtárak számára készül.

Az összeállítók elmondották, hogy 1700 címből válogattak. A kiválasztást, annotálást és a kötet szerkesztését az irodalompropaganda osztály két dolgozója végezte el, csak az 1000 címet tartalmazó változat annotációihoz vettek igénybe egy külső munkatársat. A munka menete a következő volt: a címek összeállítása után valamennyi könyvről felkutatták az összes megjelent kritikákat, ez képezte az annotáció alapját. Minden annotáció kötelező része: a tartalom összefoglalása, a szerzők személyére szóló tájékoztatás, a mű politikai és művészi jelentőségének méltatása és bírálata.

Az annotációk hossza a céltól függően változó. 20 gépelt sortól 65 sorig is terjedhet. Minden annotációt elolvastattak 4 vagy 5 irodalmárral és könyvtárossal, az osztályon külön-külön vitára bocsátották és ezután készült el a végleges kézirat. Számításuk szerint a munka az 500 címes változat esetében kb. 5 hónapot igényel.

A mintakatalógus cimleírása, mivel az olvasók számára készül, leegyszerűsített: A szerzőn, a német címen és a fordítón kívül csupán az oldalszámot tünteti fel. A mintakatalógust két fejezetre osztották. Az első a betűrendes rész. Ebben a könyveket a szerzők betűrendjében, annotáltan találhatjuk meg. A második rész tárgy szerinti összeállítású: a valamely szempontból rokon tárgyú regények egymás mellé kerülnek. A műveket itt - természetesen - már nem látták el annotációval, mert az ismertetését könnyen meg lehet keresni a betűrendes részben.

Az 500 címes változat az alábbi magyar könyveket tartalmazza: Fehér Klára: A tenger; Illés Béla: Ég a Tisza; Kaffka Margit: Színek és évek; Mesterházi Lajos: Pár lépés a határ; Oravec Paula: Petri Anna; Székely János: Kisértés. (Ez utóbbi a német könyvtárosok egybehangzó állítása szerint a legutolsó nyolc év legnagyobb magyar könyvsikere az NDK-ban.)

Az állomány folyamatos feltárásának keretében nyomtatott, illusztrált, annotációval ellátott "szabad lapokat" adnak ki, amelyeket a különféle típusú könyvtárak albumkatalógusukban használhatnak. (L. 1. ábra 301. oldal)

Ezek folyamatos kiadásának szükségességét az irodalompropaganda osztály vezetője azzal indokolta meg, hogy az állomány egészét sohasem lehet különféle ajánló bibliográfiák segítségével hatásosan feltárni. A német könyvtáro-

soknak - a korábbtól eltérően - ma az az álláspontjuk, hogy az irodalompropaganda megkezdéséhez minden könyvtárban nélkülözhetetlen az állomány annotált katalógusa.

Potsdamban már 1951-ben elindultak ebbe az irányba, amikor elkezdték válogatott, illusztrált albumkatalóguslapjaik folyamatos kiadását. Ezek a lapok 1957-től kezdve - magyar terminológiával élve - a kiskönyvtárak törzsanyagkatalógusát is képezhetik, mert ettől az időponttól kezdve pontosan azokról, az Informationsdienstben Z-vel jelölt művekről készülnek, amelyeket a járási könyvtárak "hosszantartó letéti állományként", vagy állandó "törzsanyagként" (orts-fester Bestand, Blockbestand) küldenek ki a falusi könyvtárakba.

Ezek az albumkatalóguslapok tehát a falusi könyvtárak fontos anyagát teljes egészében, vonzó formában tárják az olvasók elé. Formájuk A/5-ös. A lapot a Zentralinstitut adja. Egy albumkatalóguslap 7 pfennigbe kerül. A lapokat a járási könyvtárak megveszik, és általában a letéti könyvekkel együtt küldik ki a falusi könyvtárakba. Eddig kb. 600 műről készült ilyen lap. (Évenként kb. 50 műről.)

A főhivatású könyvtárosok által vezetett, nagyobb állománnyal (6-12 000) rendelkező könyvtárak számára másfajta albumkatalóguslapok készülnek. Természetesen ezek a lapok a nagyobb könyvtárakban már nem képezhetnek törzsanyagkatalógust, hanem csupán erős válogatást. (L. 2. és 3. ábra 302-303. old.)

A főhivatású könyvtárosok könyvtáraiba szánt lapok nagysága kétszer akkora, mint a falusi könyvtárakba kerülő lapoké, és nem egy-egy könyvről tájékoztatnak, hanem egy-egy szerzőnek több művéről.

Megjegyzendő, hogy a megyei könyvtár példájára jó néhány főhivatású könyvtáros ezek közé a nyomtatott lapok közé hasonló felfogásban - csak géppelve vagy sokszorosítva - készült lapokat illeszt. Így ezek a nyomtatott - szép kivitelű - albumlapok az olvasót nemcsak a rajtuk található, hanem a melléjük fűzött - szerényebb külsejű - könyvismertetések elolvasására is rávezetik.

Érdemes megemlíteni azt is, hogy a potsdami könyvtár az albumlapok számára készített annotációkat úgy is hasznosítja, hogy öt megye számára ezekből nyomat azonos szövegű, de illusztráció nélküli, könyvbe ragasztható, kb. nemzetközi katalóguscédula méretű puha lapokat.

A kétfajta albumlapból és a könyvbe ragasztható cédulákból elég sokat tartalékolnak. Az utólag felmerült igények kielégítésére minden műről 2-300 darab katalóguslapot megőriznek. Az elég gyakori utólagos megrendeléseket ebből

a tartalékból elégítik ki. Sajnos, az albumlapok országos elterjedtségéről és használatáról a megyei könyvtárnak pontos képe nincsen.

Mindkét albumlap-sorozat tárolására a potsdami megyei könyvtár könyvkötészetétől lehet vásárolni zsinórral összefűzhető, izléses kivitelű műanyagtablát. Aki ezt drágának tartja, vehet a lipcsei könyvtárellátó vállalatnál olcsóbb, rugókkal ellátott keménypapír kötést is, ez azonban nem olyan szép és kevesebb lap fér el benne. Egyes könyvtárakban olyan albumokat is láttam, melyekben minden egyes lapot átlátszó, vékony műanyaghártya véd az elpiszkolódástól.

A gyermekek számára a Zentralinstitut für Bibliothekswesen készít hasonló módszerrel folyamatosan bővithető, színes rajzokkal illusztrált, szabadlapos, A/5-ös haránt alakú albumlapokat. Ezeknek a fedőlapját is a Zentralinstitut készíti.

2/ A Potsdami Megyei Könyvtár irodalompropaganda osztálya ezen országos jellegű szolgáltatásán kívül foglalkozik a megyei állománygyarapítás, állománygondozás kérdéseivel is. E munka keretében két, nagyobb jelentőségű kezdeményezést kell megemlíteni:

a) Kísérlet a falusi könyvtárak törzsállományának megállapítására.

A kísérlet során két, Zentralbibliothek-nek kijelölt könyvtár jövőbeli működési területén legalább két példányban megtalálható könyvekből jegyzéket állítottak össze, a könnyebb használhatóság kedvéért betürendben. Arról, hogy egy bizonyos könyvvel a jövőben mi történjék, hogy egy könyvtártípusban - véleményük szerint - milyen a könyv használati értéke, az alábbi összetett (mnemotechnikai) jelzetekkel rendelkeztek:

- A = Auszusondernde Literatur (kivonandó, semmilyen közművelődési könyvtártípus számára nem alkalmas)
- AnA = Auszusondernde Literatur, durch nebearbeitete Auflage ersetzt! (kivonandó, de feltétlenül új kiadást kell beszerezni!)
- nA = lehetőleg új kiadás szerzendő be
- Kbe = einzelne Exemplare in Kreisbibliothek (néhány példány a járási könyvtárban tartandó)
- Kbm = mehrere Exemplare in Kreisbibliothek (több példány megtartandó a járási könyvtárban)
- Z = a Zentralbibliothek számára törzsanyag
- Z x = legalább három példányban szerzendő a Zentralbibliothek számára
- ZIEg = langfristige Ergänzungen für grosse Zweigbibliotheken (tartós letét a Zentralbibliothekok fiókkönyvtárai számára)

ZuEa = unbefristete Ergänzungen für alle Zweigbibliotheken (állandó le-
tét a Zentralbibliothekok minden fiókkönyvtára számára)

A jegyzék mintegy 950 felnőtt és 150 gyermekkönyvet tartalmaz. További kísérletek fogják eldönteni, hogy a Zentralbibliothekok mennyiben szereztek ér-
vényt ezeknek az állománygondozási utasításoknak. A jegyzék megjelenése u-
tán kiadásra kerülő könyveket természetesen a központi (Informationsdienst) je-
lölések szerint kell elbírálni.

b) Talán ennél a kísérleti jegyzéknél is hathatósabb segítséget nyújt az
állománygondozáshoz "A mezőgazdasági irodalom értékelése" című lis-
ta, melyet mezőgazdasági akadémiai szakemberekkel való tanácskozás alapján
állítottak össze. Ezt a jegyzéket a Zentralinstitut is átvette. Az 1945 és 1959.
között megjelent mezőgazdasági irodalmat tartalmazó összeállításban nyugatné-
met irodalmat is feldolgoztak. A jegyzék alapján a ritkán használt, csak törté-
neti jelentőségű és egyes részleteiben elavult könyveket a járási és a megyei
könyvtárak megőrző raktárába vonják vissza. A művek minősítése kombinált jel-
zettel történik.

Az értékelés ismertetőjegyei:

1. Nehézségi fok

Pt = népszerű (populärwissenschaftlich)

H = felsőfoku (Hochschulliteratur)

2. Politikai és szakmai időszerűség és jelentőség

PN = politikailag túlhaladott (politisch nicht aktuell)

AA = elavult (alte Auflage)

TA = műszakilag túlhaladott (technologisch veraltert)

Ü = problémái még fontosak, az érvelés általában helyes, módszerei a-
zonban hibásak, túlhaladottak (aus einer Übergangsperiode)

Kl = csak kisüzemi gazdálkodáshoz alkalmazható irodalom (kleinbäuerliche)

G = kertészkedőknek, kisállattenyésztőknek, a kisüzemi irodalom alcso-
portja (Gartenliteratur)

3. Használhatóság

BL = használható, népszerűsítendő (brauchbar zur Literaturpropaganda)

b = bizonyos körülmények között használható (bedingt brauchbar)

! = megszerzendő

Na = Új kiadás szerzendő belőle (Neuauflage)

- / = ha a sok használatától tönkremegy, újbóli | beszerzése felesleges
- X = feltétlenül kivonni
- = megőrző állományba tenni

4. Könyvtártípus

- Z = Zentralbibliothek
- K = Kreisbibliothek
- B = Bezirksbibliothek

Például: Oberdorf, Fritz: Lohnender Sojaanbau durch Pflanzengemeinschaften. 1950. = TA, AA, Kl, b, B/ = azaz: régi, technikailag túlhaladott, kisüzemi szempontból irt, ilyen körülmények közt még használható, a megyei könyvtár megőrző anyagába tartozik, ha pedig szétolvassák, nem kell belőle új példányt beszerezni.

Nem vagyok arról meggyőződve, hogy a magyar könyvtárosok tulzott helyeslésével találkozna ez a komplikált jelrendszer. Német megyei könyvtáros kollégáink mindenestre azzal érveltek életrevalósága mellett, hogy így minden könyvet egyedileg tudnak értékelni, anélkül, hogy hosszan kellene írniuk róluk.

A megyei könyvtárak irodalompropaganda osztálya nagyarányu, folyamatos munkát végez az irodalom szóbeli népszerűsítésének támogatásában is. (Ez a tevékenység különösen fejlett ebben a megyében, de más megyék és a berlini városi könyvtár is ilyen rendszerben végzi a szóbeli irodalomnépszerűsítés központi könyvtári segítségét.)

Az irodalmi rendezvények lebonyolításához a könyvtáraknak a tömegszervezetek közül a Deutscher Kulturbund (Értelmiségi tömegszervezet) és a Volksbuchhandel (Szövetkezeti Könyvterjesztő) nyújt segítséget. Országosan elterjedt irodalom-népszerűsítési forma az "Irodalmi órák" (Stunden der Literatur), amelynek keretében író-olvasó találkozók, vagy több könyv alapján tartott, bizonyos tárgykörökről szóló, kritikai jellegű előadások és viták is zajlanak le.

Ezeknek a rendezvényeknek a látogatottsága a potsdami megyében hatvan fős átlagot ért el, tehát elég gyér. A Nemzeti Front és a Demokratikus Nőszövetség segítségével elsősorban ugynevezett "olvasóórák"-at rendeznek egy-egy könyvről a várható hallgatóság igényeinek figyelembevételével (Ezen több a felolvasás, mint az előbbin, tehát egyszerűbb annál.) Látogatottsága még kisebb.

A megyei könyvtár minden rendezvényhez központi vezérfonalat készít. A vezérfonalat először a megyei könyvtár próbálja ki, ezután kerül el a járási

és falusi könyvtárakhoz. Ilyen összeállítások 8 éve készülnek. Eddig több mint 300 vezérfonal készült, valamennyi megtalálható a megyei könyvtár példás rendben tartott archivumában. A témát előzőleg bejelentik a Zentralinstitutnak, s ez gondoskodik arról, hogy más könyvtár ne dolgozza ki újra ugyanezt.

A Zentralinstitut is ad megbízást egy-egy megyei könyvtárnak vezérfonal kidolgozására, ebben az esetben legtöbbször nyomtatásban, nagy példányszám-ban adják ki. Ilyen pl. a potsdami megyei könyvtár által kidolgozott "olvasóóra" Solohov Feltört ugar c. könyvéről. (E vezérfonal egy iv terjedelmű, az író é-letrajzát, a regényt és az író többi műveit ismerteti; kijelöli a felolvasásra alkal-mas szöveget és ehhez összekötő szöveget is ad.) Ujabban a "Der Bibliothekar"-ban is közölnek ilyen vezérfonalakat. *

A megyei könyvtár híradójában, az ugynevezett "Mitteilungsblatt"-ban folyamatosan közli, hogy a járási és falusi könyvtáraknak milyen vezérfonalat dolgozott ki. A potsdami megyei könyvtár ezenkívül külön válogatott tárgyköri mutatót is kiad ezekről a vezérfonalokról. Például a következő témákat ajánlja: "Találkozás Latin-Amerikával, avagy ahol Kolumbusz partraszállt" (70 perc, felnőtteknek); "Ez a termelészövetkezet" (szépirodalmi összeállítás felnőtt paraszt-olvasók számára); "Felhő Hirosima felett" (irodalmi összeállítás felnőtteknek); "Jó napot Knigge kartárs" (humoros összeállítás városi felnőtt dolgozók számá-ra), továbbá "Egon Erwin Kisch-sel, a világ körül"; "... nem csak Anna Frank"; "Ami ma már nem fordulhat elő" stb.

Ha más megyék járási könyvtárai, vagy más kulturális intézmények irnak a megyei könyvtárnak, megkaphatják a teljes rendezvény anyagát, sőt ha kíván-ják, könyvtárközi kölcsönzéssel a rendezvényhez szükséges könyveket, ezen-felül sokszor a rendezvény mellé készitendő kiállítás kész felirat- és tábla-a-nyagát is. (Ugyanis a megyei könyvtár archiválja ezeket.)

Mindezekon a munkákon kívül az osztály összesen 12 dolgozója ellátja a megyei könyvtár, valamint a városi gyermekkönyvtár olvasószolgálatát (3200 ol-vasó), ugyancsak az osztály instruálja a városi fiókkönyvtárakat is. Az osztály vezetője és összes dolgozója nő. A munkafegyelem igen erős, a munkajtem fe-szített.

A Potsdami Megyei Könyvtár módszertani osztályának (Methodische Abteilung) tevékenysége

A közvetlen instruáló tevékenység az osztályon dolgozók munkaidejének

* Pl. Eine Buchdiskussion über "Die Pioniere von Vallescura" = 1962. 418 p.

felét teszi ki. A módszertani osztály munkatársai pontos kiszállási terv szerint dolgoznak. A kis könyvtárakba minden esetben a járási könyvtár vezetőjével mennek ki. Figyelemreméltó, hogy az osztály minden instruktorának van egy ugynevezett "szolgálati könyve", melyet kiszállására magával visz. Ebben az összeállításban a könyvtárakra vonatkozó törvényerejű rendeletektől és utasításoktól kezdve, az évi statisztikán, kölcsönzési szabályzaton, az új osztályozási rendszeren keresztül egészen a megye legrészletesebb könyvtári térképéig minden szükséges benne van. A rugós műanyag kötésben tartott hivatalos dokumentumok alapján a módszertani könyvtáros megfelelően tud érvelni a tanácsokkal és a könyvtárakkal folytatott megbeszéléseken. A kiszállások tapasztalatairól, a végzett munkáról ellenőrzési könyvet is vezetnek a megyei könyvtárban.

A járási könyvtárosokkal negyedévenként, az összes könyvtárosokkal pedig évenként tartanak munkaértekezletet. Feladatuk a továbbképző tanfolyamok irányítása is. A továbbképzés érdekes formája a havonta egyszer, meghatározott napon tartott "Schulung", amely tulajdonképpen képzéssel egybekötött munkaértekezlet a tiszteletdíjas könyvtárosok számára. Ezeket a megye 23 kijelölt helyén tartják a 15 járási könyvtár és néhány Zentralbibliothek szervezésében. A tananyagot a megyei könyvtár módszertani csoportja dolgozza ki. A járási könyvtárak feladata ezek átvétele és a szervezés. Ilyen témák pl. az évi statisztika értékelése, a könyvheti rendezvények megszervezése, a falusi kulturális seregszemlék könyvtári feladatai. Állandó téma a tiszteletdíjas könyvtárosok beszámolója az elmúlt hónap kölcsönzési eredményeiről és a végzett propagandamunkáról. Így folyamatosan figyelemmel kísérhetik a fejlődést, felfigyelhetnek a hanyatlásra.

Kérésemre elmondották, hogy ezt a rendszert 1956-ban vezették be. Az elmúlt 5 évben a továbbképzés részvételi átlaga 65 %-os volt. Megjegyzendő, hogy az NDK-nak nem minden megyéjében ilyen rendszeres a tiszteletdíjas könyvtárosok továbbképzése, azonban a minisztérium valószínűleg már 1963-tól országosan kötelezővé fogja tenni ezt a rendszert. A továbbképzésben részt nem vevő könyvtárosokat először figyelmeztetik, másodsorúknak a tanácselnöknek, hogy biztosítsa számára a továbbképzésben való részvétel lehetőségét, és ha a figyelmeztetések sem használnak, leváltják a könyvtárost. Az oranienburgi járásban megmutatták az 1961. évi részvételi ívet, itt a könyvtárosok 85 %-a mind a 12 továbbképzési napon megjelent.

A módszertani munkához számíthatjuk a megye könyvtárainak sajtó-

tevékenységét is. Az NDK-ban a megyei napilap úgy jelenik meg, hogy minden járásnak külön oldalt tartanak fenn, amelyet a járás hírei, a helyi gazdasági, politikai és kulturális eseményekről szóló cikkek töltenek meg. Néhány járásban van önálló hetilap is. Ezenkívül a havi kulturális szemle is a könyvtárosok rendelkezésére áll. A járás könyvtárosainak sajtótevékenysége munkájuk minőségének egyik ismérve. A megyei és járási könyvtár nem csupán összegyűjti és értékeli ennek a tevékenységnek produktumait, hanem sokszor maga is kijelöl egy-egy megírandó témát könyvtárosainak. Az irányító könyvtárak különösen azt értékelik nagyra, ha a könyvtárosok olvasóik cikkeit helyezik el az ujságba. (Szinte lenyűgöző, hogy egy-egy járás könyvtárosai milyen hatalmas sajtópropagandát fejtenek ki. Oranienburgban láttam a járás sajtókivágot gyűjteményét, amelyből kiderült, hogy 1962. első öt hónapjában 38 cikket irtak a járás könyvtárosai.) A megyei és járási sajtóarchivumot mindenhol kötelezően kiegészíti a fényképgyűjtemény, amely szintén hatásosan dokumentálja a könyvtárak tevékenységét. Érdekesség kedvéért itt említem meg, hogy minden egyes könyvtárban, még a legkisebbekben is, van egy gyűjtemény, amely a könyvtár történetének adalékait tartalmazza.

KÖZPONTI SEGÍTSÉG AZ OLVASÓSZOLGÁLATI KÖNYVTÁROSOKNAK

A Zentralinstitut 1962. januárjától központilag adja ki a szak- és betürendes olvasói katalógusok számára szolgáló annotált cédulákat ("Annotierte Zeteldrucke").* (L. 4. ábra, 304. oldal.)

A Zentralinstitutban 1962-től kiadott annotált katalóguscédulákat könyvkereskedelmi szerv hozza forgalomba. A szolgáltatásba eddig 4000 könyvtárat kapcsoltak be. A nyomtatott katalóguscédulák hetenkénti sorozatban jelennek meg. Az annotációkat a külső munkatársak által az Informationsdienst számára készített legrövidebb változatból veszik. A heti sorozat könyvtártípusonként meghatározott számú cédulát tartalmaz. Abból az elvből indulnak ki, hogy az Informationsdienstben a kisebb könyvtártípustól a nagyobb felé haladva természetesen növekszik a megvásárlásra jelölt könyvek száma. Ezért a kis könyvtáraknak heti 12, a közepes könyvtáraknak heti 18, a nagyoknak heti 24 mű céduláját biztosítják előfizetéses alapon. Természetesen nincs az ellen sem kifogásuk, ha egy kisebb könyvtár a magasabb számú sorozatot veszi meg. A cédulá-

* Vö. Külföldi Tanulmányutak. 1961. Bp. 1962. 64. p.

kon az annotáción és a rövid cimleíráson kívül a most véglegesen kidolgozott, betű és számjeles kombinációkból álló új szakrendszer fő- és mellék-jelzeteit tüntetik fel.

Érdeklődtem, hogy mik a terveik az 1962-ig tartó időszak hiányainak pótlására. A kiegészítést úgy végzik, hogy egy-egy megyei könyvtár irodalompropaganda osztályának kiadnak gondozásra egy bizonyos irodalmi szakterületet. A könyvtárak egyrészt mintakatalógusszerűen összeállítják a területen található összes, még használható könyvek cimanyagát, és ki is adják, mint pl. ezt a potsdami könyvtárnál láttuk, másrészt ez a munkájuk az alapja a nyomtatott, annotált cédulák visszamenőleges kiegészítésének. (Ebben az évben a potsdami könyvtáron kívül a Schwerini megye is befejezi a mezőgazdasági irodalom mintakatalógusának elkészítését.) Ez a folyamat természetesen hosszú időt vesz igénybe. A Zentralinstitutban nem tudják még határozottan megjelölni a befejezést.

A Berliini Városi Könyvtár (Stadtbibliothek) központi szolgáltatása a "Katalog der Zeitschriftenaufsätze." A berliini városi könyvtár irodalompropaganda osztályának legnagyobb és hosszú ideje megszokott nélkül tartó, országos jelentőségű vállalkozása ez, elsősorban közművelődési könyvtári célokra és cédulák formájában készített válogatott folyóiratanyagot feltáró sorozat. Az annotált cédulákat 1952 óta adják ki, és rotaprint sokszorosításban állítják elő. Felvilágosításuk szerint a cédulákra kezdetben csak kevés előfizető volt, ma azonban már 150 könyvtár fizet elő az ország minden részéből. Az előfizetési díj havi 15-25 márka, aszerint, hogy a teljes anyagot, vagy annak csak egy - tárgykörileg körülhatároltabb - részét rendelik-e meg. Elsősorban a társadalomtudományi, másodsorban a természettudományi folyóiratokat dolgozzák fel. Alapvető szempontjuk a társadalmilag és politikailag mindenkor legidősebb irodalom sokoldalú, gyors feltárása.

A cédulák elrendezése a Berliini Városi Könyvtár által megadott tárgyszavak szerint történik, betűrendben. A meglátogatott megyei és járási könyvtárakban mindenütt megtaláltam az ezeket a cédulákat tartalmazó, nagy terjedelmű katalógust. Használói természetesen elsősorban a könyvtárosok, de az olvasók is bármikor hozzáférhetnek.

1957-ben jelent meg először, ugyancsak a Berliini Városi Könyvtár kiadásában (rotaprinten) az NDK közművelődési könyvtárainak havi eseménynaptára, a "Bibliographische Kalenderblätter". A Zentralinstitut sokszor éppen a "Bibli-

ographische Kalenderblätter" alapján ad utasítást a megyei könyvtáraknak az évfordulókra szóló rendezvények vezérfonalának kidolgozására. (Bővebb ismertetése: "Könyvtári Figyelő" 1962. 1.sz. 38. old.)

A Német Demokratikus Köztársaságban érdekes irodalompropaganda-forma van kialakulóban a diafilm- és a magnetofon felvételek kombinált alkalmazásával. A Zentralinstitutban találkoztam először ezzel a formával, de mindkét meglátogatott megyei könyvtárban megemlékeztek róla. Abban áll, hogy neves művészek előadásában zenével együtt teljes irodalmi műsorokat vesznek fel magnetofonszalagra, s ezekhez vetithető diafilmtekercsek is mel-lékelnek. A könyvtáraknak tehát egy műsor lefolytatásához lényegében csak a technikai feltételeket kell biztosítaniuk, és gépkezelőről kell gondoskodniuk. A Zentralinstitutban eddig hat ilyen szerzői estét állítottak össze s ezeket bármelyik könyvtár kölcsön kaphatja. Az eddig lefolyt rendezvények feltűnően nagy közönségsikere azt bizonyítja, hogy a magnetofon és diafilm kombinációja kedvelt formává válik. (Ennek a formának közvetlen elődje az ugynevezett "beszélő hanglemezek" c. előadássorozat volt, amelyet a Berli-ni Városi Könyvtár 1955-ben kezdeményezett. Az első hanglemezen Thomas Mann beszélt és olvasott fel az "Egy szélhámos vallomása"-ból. A regényt a közönség akkoriban még egyáltalán nem ismerte. Az effajta előadások azóta minden hónap első szerdáján este fél nyolckor rendszeresen folynak a városi könyvtár olvasótermében, és az olvasótoborzás kitűnő eszközének bizonyultak. Sikerükre jellemző, hogy Bertold Brecht színházakban nem látható műveiből készített műsort tizenöt-ször kellett megismételni.)

Itt kívánom megjegyezni, hogy - meglepetésemre - a német gyakorló könyvtárosok nincsenek túl jó véleménnyel a könyvtáron kívüli, művelődési házban vagy üzemben lebonyolított rendezvényekről. Ennek az az oka, hogy eddigi kísérleteik átlagosan nagyon kevés hallgatót vonzottak. Azonban véleményem szerint a csekély közvetlen olvasótoborzási haszon következtében meglehetősen el is hanyagolták a könyvtáron kívüli rendezvényformákat.

Érdekes tapasztalat az is, hogy még a kis falvakban sem alkalmazzák a könyvtáros vagy más kulturális szervek házi agitációját az olvasók megnyerésére, pedig náluk a nagyobb arányú olvasótoborzás sem okozna könyvhiányt. Nézetem szerint a könyvtár társadalmi hatóköre Magyarországon sokkal nagyobb, mint az NDK-ban.

Végül ide kívánczik egy érdekes számítás is a könyvtár társadalmi ható-

körének alakulásáról. Összehasonlításképpen közlöm az Oranienburgi Járási és Városi Könyvtár felmérésének adatait arról, hogy a lakosság számának növekedésével hogyan változik az olvasótábor:

500 lakosig	24,05	%
500 - 1000 "	19,5	"
1000 - 2000 "	17,5	"

Központi befolyásra megváltozóban van a német közművelődési könyvtárak hagyományos kölcsönzési rendszere is. Az újonnan telepített és a szabadpolcra átállított régebbi könyvtárak kölcsönzési rendszere ma már nem az eddig általánosan használt indikátoros kölcsönző apparátus, hanem az új, ugynevezett "bejegyzés nélküli kölcsönzési rendszer", a "Buchungslöse Ausleihkontrolle". E rendszert a Zentralinstitut egyik munkatársa dolgozta ki, felhasználva az angol könyvtárak "Ticket" szisztémáját. *

A rendszer lényege az, hogy minden beiratkozott olvasó olvasójegye (jobban mondva az ezt helyettesítő tasakja mellé) kis füzetömböt kap. A füzetcske mérete 7 x 5 cm. Minden egyes lapján azonos szám van. Ezt beírják az olvasók személyi lapjára, melyet később betűrendbe rendeznek. A könyvekben nem könyvkártya, hanem olyan kis boriték van, melyben a blokkról letépett lapocska elfér. A boritékon a könyv címe és jelzete található. A könyv elején határidőlap ("Fristblatt") van beragasztva. A kölcsönzés úgy történik, hogy az olvasó a könyv levétele után kivesszi a könyvből a kis boritékot, majd füzetömbjéről letép egy cédulát, beleteszi a boritékba, és átadja a könyvtárosnak. A könyvtáros rábélyegzi a határidőlapra a lejáratot. A boritékokat lejárát szerint rendezik. Visszaadáskor eltépi a cédulát, és a kis boritékot visszarakják a könyv tasakjába. Irni semmit sem kell.

Az új kölcsönzési formáról a Zentralinstitut utmutatót adott ki a könyvtárak számára. A könyvtárosok rövid tapasztalataik alapján meg vannak elégedve az új rendszerrel, mely valóban munkaerőtakarékossgot és időnyereséget jelent. Egyedül a könyvbe helyezett boritékok kis mérete ellen van kifogásuk, ezen azonban lehetne segíteni. Talán érdemes lenne nálunk is megpróbálkozni ezzel a rendszerrel. Természetesen az átállítás a könyvek újfajta előkészítését követeli, ezért a német könyvtárak a közepes méretű szabadpolcos könyvtárak könyveinek előkészítésére tetemes időt, 3-4 hónapot is fordítanak.

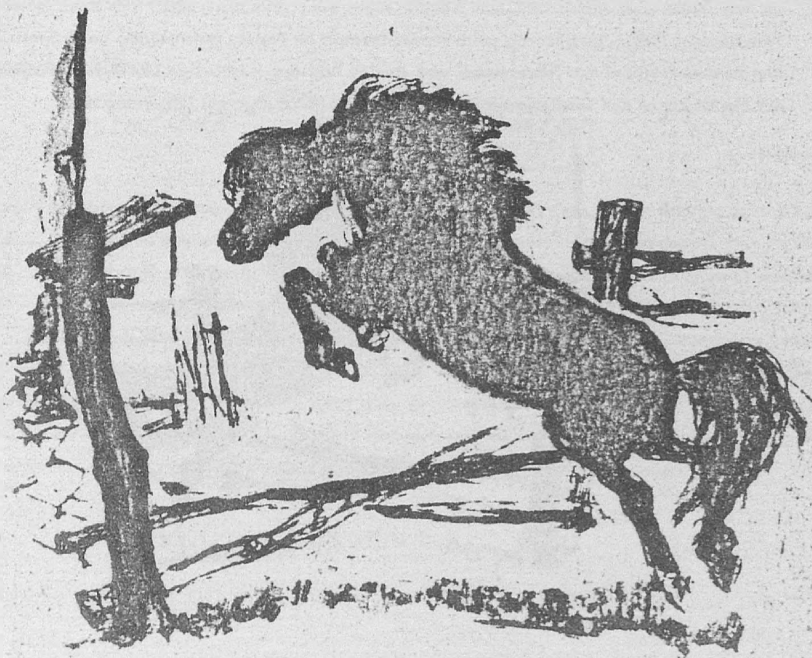
* Ausleihkontrolle in Freihandbibliotheken. Berlin. 1960. 32 p.

ERWIN STRITTMATTER

Pony Pedro

159 Seiten

Humorvoll erzählt Erwin Strittmatter von den Abenteuern und Streichen seines Ponys. Wir erleben Pedros Einzug in den neuen Stall, seine Gewöhnung an die ihn umgebenden Menschen, an Hof, Wald und Arbeit und zum Schluß sogar eine »Pferdehochzeit« mit dem verwöhnten Ponyfräulein Stella. Sachkundig und verständnisvoll ist Pedros Entwicklung geschildert, eingefügt in den Wechsel der Jahreszeiten und in das Bild der märkischen Landschaft. Hintergrund der Handlung ist das Dorf unserer Zeit, zu dem der Autor in enger Beziehung steht.

Albumkatalógus lap eredeti nagyságban

Erwin Strittmatter

Ochsenkutscher

384 Seiten

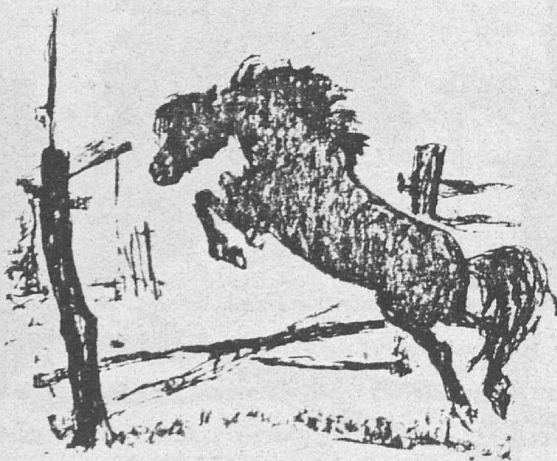
In einem Dorf der Niederlausitz wächst Lope Kleinermann in den zwanziger Jahren als Kind einer armen Landarbeiterfamilie auf. Um nicht wie sein Vater, der Ochsenkutscher, von den Launen der Gutsherrschaft abhängig zu sein, geht er in die Fabrik. Die Schicksale von Menschen seiner Heimat - voll impulsiver Auflehnung oder dumpfer Resignation - hat Strittmatter aus dem Erlebnis seiner eigenen Jugend in seiner kräftigen, humorvollen Art liebevoll nachgezeichnet.

Erwin Strittmatter

Pony Pedro

159 Seiten

Humorvoll erzählt Erwin Strittmatter von den Abenteuern und Streichen seines Ponys. Wir erleben Pedros Einzug in den neuen Stall, seine Gewöhnung an die ihn umgebenden Menschen, an Hol, Wald und Arbeit und zum Schluß sogar eine „Pferdehochzeit“ mit dem verwöhnten Ponyträulein Stella. Sachkundig und verständnisvoll ist Pedros Entwicklung geschildert, eingefügt in den Wechsel der Jahreszeiten und in das Bild der märkischen Landschaft. Hintergrund der Handlung ist das Dorf unserer Zeit, zu dem der Autor in enger Beziehung steht.

Albumkatalógus lap nagyobb könyvtárak számára egy szerző több művéről. 1. oldal (Eredeti nagyság A4)

Erwin Strittmatter

Tinko

391 Seiten

Im Leben des aufgeweckten Jungen Tinko treten schon früh ernste Probleme auf. Soll er zum Großvater halten oder zum „Heimkehrer“, seinem Vater, der aus sowjetischer Kriegsgefangenschaft kam? Es sind die Auseinandersetzungen der Zeit zwischen alten und neuen Auffassungen vom Leben, in die auch Tinko hineingestellt wird und aus denen er schließlich den richtigen Weg findet. An lebensechten Gestalten, in ernsten und humorvollen Szenen hat Erwin Strittmatter das vielseitige Leben auf dem Lande bei uns nach 1945 dargestellt.

Erwin Strittmatter

Der Wandertäter

529 Seiten

Stanislaus Büdner gehört zu den Menschen, die lange unterwegs sind, bis sie den richtigen Weg finden. Er ist das siebente Kind eines Häuslers, und seine naive Beobachtungsgabe bringt ihn früh in den Ruf, ein „Hintergesichtiger“ zu sein. An unzähligen heiteren und ernsten Episoden und Abenteuern erleben wir seine Entwicklung: seine Kindheit im heimatlichen Dorf, seine Lehr- und Wanderjahre als Bäcker, in denen er sich in der „Hypnose“ und in der „Liebeskunst“ versucht und ein „Nacht-Fern-Schüler“ wird, um seine Unwissenheit zu überwinden. Aber erst das grauenhafte Geschehen des Krieges rüttelt den phantasievollen Träumer wach. Von 1909 bis 1943 reicht diese Lebensgeschichte. Erwin Strittmatter weiß sie mit feinem und herzhaftem Humor zu erzählen und die Zeitereignisse mit versteckter und offener Ironie darzustellen.

N. 1214/2 F 862/60

R 11**Kříž, Ivan****Licht in der Pušta.** Aus dem Tschechischen
Bautzen: Domowina – Verlag 1961. 500 Seiten

Als in der Ostslowakei Erdöl gefunden wird, beginnt 1951 in dem bislang rückständigen Gebiet der Aufbau eines Werkes. Dieses Vorhaben bringt für alle Ansässigen ungeheure Veränderungen. Die Kleinbauern werden allmählich in den Bann des neuen Arbeits- und Lebensrhythmus gezogen und genießen soziale, wirtschaftliche und kulturelle Vorteile, an die sie in dem von Großbauern beherrschten Dorf nicht zu denken gewagt haben. Der Wert des Buches liegt in der lebendigen, unschablonenhaften Darstellung der Menschen und in der offen-kritischen, parteilichen Behandlung der Probleme, die sich beim Aufbau der sozialistischen Gesellschaftsordnung ergeben.

62 04 03

T 030**Grundmann, Günter****Rechtsnormen für Ingenieure. 3., überarbeitete und ergänzte Auflage**

Leipzig: Fachbuchverlag 1961. 350 Seiten

In diesem juristischen Fachbuch werden die technischen, ökonomischen und juristischen Belange im Zusammenhange dargestellt. Das ausführliche Nachschlagewerk vermittelt für Theorie und Praxis Abhandlungen über die gesellschaftliche und rechtliche Stellung des Ingenieurs, die wichtigsten Rechtsnormen für die Ingenieur Tätigkeit in einem Industriebetrieb, die Formen der Verantwortlichkeit des Ingenieurs und Gesetzestexte sowie allgemeine Liefer- und Leistungsbedingungen aus einigen Wirtschaftszweigen.

C 320

62 04 11

Nyomtatott annotált katalóguscédulák.
(Vö. a 297-98. oldalakon lévő beszámolóval)